

HUVEYTÂT
(الحويطات)

Kuzeybatı Arabistan
ve Güney Ürdün'de yaşayan
bir Arap kabilesi.

Adı Hiviyât ve Huviyât şekillerinde de söylenir. Kuzey Hicaz, Sînâ yarımadası ve Ürdün'ün güneyinde kuzeyden Kerek, doğudan Vâdissirhân ve Büyük Nüfûd çölü, batıdan Sînâ yarımadasıyla Akabe'den Vech şehrine kadar uzanan Kızıldeniz sahilleri ve güneyden Teymâ ile çevrili olan geniş bir alana yayılmıştır. Bu geniş toprakları İslâmiyet'in zuhuru sırasında Cüzâm ve Uzre kabileleri işgal ediyordu. Beni Atıyye, Belî ve Cüheyne kabileleri Huveytât'ın bölge komşularıdır. Huveytât'ın yaşadığı bölgeye bakılarak ileri sürülen bu kabilenin Nabatîler'in soyundan geldiği görüşü ihtiyatla karşılanmalıdır. Geleceğe göre kabilenin ceddi olan Huveyt aslen Mısırlı idi ve bir hac yolculuğu esnasında hastalanarak Akabe'de kalmış, daha sonra iyileştiğinde ülkesine dönmeyip Benî Atıyye ile bir ortaklık kurmuştu; zamanla çocukları çoğalarak kabilenin çeşitli kollarını oluşturmuşlardı. Kabile XVIII. yüzyıldan itibaren Huveytât'ı-Teheme, Huveytât'ı-Alâvîn (bazıları yanlış olarak "Aleviyyûn" şeklinde kaydetmişlerdir, bk. Hammûd b. Dâvî el-Kasâmî, II, 285) ve Huveytât'ı İbn Câzî adları altında başlıca üç kısma ayrılmıştır.

Huveytât mensupları kendilerini dünyanın ilk akıncı göçebeleri sayarlar; ancak kabilenin büyük bir kısmının çok geç devirlerde göçebeliliğe geçtiğine dair işaretler vardır. Doughty, Arabistan çöllerinde yaptığı seyahat sırasında göçebe olarak yaşayan bazı Huveytât kollarına rastladığını söylemekteyse de bunların önemli bir kısmı hurma yetiştiriciliği ve tahıl ziraatıyla uğraşan çiftçilerdi. XIX. yüzyılda Huveytât'ın Akabe'nin güneyindeki Vâdimaknâ'da büyük arazileri vardı ve hurma bahçelerinin bulunduğu bu yere yalnız mahsul toplamak için gelirlerdi. Ayrıca Aynünâ ile Aynü Ünâ eski hac yolu menzillerinden Müveylih arasındaki sahilde güzel otlaklara sahiptiler; yağmur mevsiminde sürüleriyle burada konaklar, sonbaharda Tebük'ün kuzeyinde Cebelitubayk civarında yer alan Zâtülhac vahasına, kurak mevsimlerde ise Gazze'ye çekilerek etrafında mısır tarlalarıyla hurma bahçelerinin bulunduğu küçük köylerde otururlardı. Filistin'de yaşayanlar ise Mısır'la sıkı ilişki kurmuş, 4000 develik kervan çıkarabilen büyük tüccarlardı. Huveytât, deve yetiştiren kabileler arasında

yer almamakla birlikte deve ticaretinde önemli bir yere sahipti.

Savaşçı bir kabile olan Huveytât'ın bütün kolları harp sırasında "ilm" adı verilen askerî birlikler halinde toplanırlardı; başlarındaki kişiye de "alîm" denilirdi. XX. yüzyılın ilk çeyreğinde Avde Ebû Tâyh ve İbn Câzî iki ünlü alîm idi. Bunlar her yıl Belî ve Şemmer gibi kabileler üzerine akınlar yapar, mağlûp ettikleri kabileleri yıllık vergiye bağlarırlardı. Menzilleri Suriye, Filistin ve Mısır hac yolları üzerinde bulunan hacılar yolculukları sırasında kendilerinden çekinirlerdi. Ayrıca Vâdissirhân, Cevf ve Teymâ'da yaşayan halk da vahalarına akın etmemeleri ve çapul yapmalarını için Huveytât'a haraç öderdi. Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa, bunların şeyhlerine hediyeler vermek suretiyle kendilerini itaat altına alabilmişti. Huveytât'ı-Teheme'nin pek çok üyesi Mısır'a göç ederek burada Mehmed Ali Paşa'nın hizmetinde bulundu. Özellikle siyasi istikrarın bozulduğu dönemlerde Osmanlı yetkilileri bu bedevîlere para, elbise ve yiyecek vererek hac yolunun emniyetini sağlamaya çalışırdı. Osmanlı Devleti Hicaz demiryolunun yapımı sırasında Huveytât kabilesiyle çatıştı. G. Rentz, 1907'de Huveytât'ı İbn Câzî'nin bir kolu olan Tuvâyihe'nin reisi Avde Ebû Tâyh'i modern çağların en çok korkulan yağmacı bedevîsi diye tanımlı eder. Huveytât bedevîleri, ancak XX. yüzyılın başlarında ve kısa bir süre için devlete itaat etmeye ve vergi vermeye razı edilebildiler. İngiliz casusu Lawrence de I. Dünya Savaşı yıllarında bölgede sürdürdüğü faaliyetler sırasında Avde ile görüşmüştü. Bu dönemde bütün Huveytât reislerinin siyasi-askerî faaliyetlerde bulundukları görülür. 1917'de Şerif Hüseyin'in oğlu Faysal ile birleşen Avde Osmanlılar'a karşı savaşı ve gönüllülerin kumandanlığını yaptı; 1918'de Şam'ın düşmesine kadar da savaş meydanlarından ayrılmadı. Hicaz demiryolunun Ürdün'deki kısmının tahribinde ve Akabe'nin Osmanlı Devleti'nin elinden çıkmasında onun önemli payı vardır. Avde, Abdülazîz b. Suûd'a temayül göstermesinden kısa bir süre sonra 1924'te Belkâ'da öldü. Onun ölümünün üzerinden bir ay geçmeden Ürdün'deki Huveytâtlar Suûdîler'in aleyhine döndüler ve onların muhalifleriyle birleştiler; yapılan çarpışmalarda Avde'nin yeğenlerinden biri öldü. Suûdîler'le aralarında baş gösteren bu düşmanlık daha sonra da devam etti. 1932'de Güney Huveytât'larından Ebû Tukayka, Kral Abdülazîz b. Suûd'a karşı başlatılan başarısız bir isyan teşebbüsünde Belî kabilesine mensup İbn Rifâde'yi desteklemiştir.

Günümüzde Huveytât'ı-Teheme Suudi Arabistan'da, Huveytât'ı-Alâvîn Ürdün'de yaşamakta ve özellikle bunlardan ikincinin ileri gelenleri hükümetlerle parlamentoda önemli görevler almaktadır. Mısır'da da küçük gruplar halinde farklı yerlere dağılmış Huveytât mensupları bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ch. M. Doughty, *Travels in Arabia Deserta*, London 1926, s. 233-235; F. C. Peake, *Târîhu Şarkıyyi'l-Ürdün ve kabâ'ilihâ* (trc. Bahâeddin Tukân), Amman 1353/1935, s. 67, 228-234; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, III, 50-51; Kehhâle, *Mu'cemü kabâ'ili'l-'Arab*, Beyrut 1982, I, 318-319; Âtik b. Gays el-Belâdî, *Mu'cemü kabâ'ili'l-Hicâz*, Mekke 1983, s. 127-128; Hammûd b. Dâvî el-Kasâmî, *Şimâlû'l-Hicâz*, Cidde 1985, II, 285-296; Hamed b. İbrâhim el-Hakîl, *Kenzü'l-ensâb*, Riyad 1413/1993, s. 237-238, 316-317; M. Süleyman et-Tayyib, *Mevsû'atü'l-kabâ'ili'l-'Arabıyye*, Kahire 1993, s. 46-47, 68, 83, 87, 88, 108; J. Schleifer, "Huveytât", *İA*, V/1, s. 621-622; G. Rentz, "al-Huveytât", *El²* (İng.), III, 642-644.

OSMAN ÇETİN

HUVEYTİB b. ABDÜLUZZÂ
(حويطب بن عبد العزى)

Ebû Muhammed (Ebû'l-Asbağ)
Huveytib b. Abdil'uzzâ
b. Ebî Kays el-Âmirî el-Kureşî
(ö. 54/674 [?])

Sahâbî.

Kureyş kabilesinin Benî Âmir b. Lüey kolundandır. Mekke'de okuma yazma, şiir, ahbâr ve ensâbî bilenlerdendi. Zeyd b. Hârise kumandasındaki ilk seriyyenin (Karede Seriyyesi) üzerine gittiği Kureyş kervanında Huveytib da vardı; kervan ganimet olarak ele geçmekle beraber Huveytib ve diğer müşrikler kaçıp kurtuldu. Bedir Savaşı'nda müşrik ordusuna 300 (veya 200) dinarla katkıda bulundu. Kureyş'in önde gelenlerinden olması sebebiyle Uhud Savaşı'na karar verenler arasında yer aldı. Hudeybiye Antlaşması'nda Süheyl b. Amr ve Mikrez b. Hafs ile birlikte Kureyş'in temsilcisi olarak bulundu ve antlaşmaya şahitlik etti. Umretü'l-kazâ'da müslümanlara verilen sürenin bittiğini Hz. Peygamber'e hatırlatan heyetin üyesiydi. Mekke'nin fethi sırasında Resûl-i Ekrem tarafından haklarında ölüm cezası verilenlerden olduğu için kaçıp gizlendiyse de daha sonra Ebû Zer el-Gifârî'nin himayesinde Resûlullah'ın huzuruna gelerek müslüman oldu. Huveytib'in o sırada altmış yaşlarında bulunduğu kaydedilmektedir. Hz. Peygamber Huneyn Gazvesi için ondan 40.000 dirhem borç aldı. Huneyn Gazvesi ile Tâif Muharasası'nda bulunan

Huveytıb, müellefe-i kulûbdan sayılarak Huneyn Gazvesi'nde elde edilen ganimetten kendisine 100 deve verildi. Mekke'deki evini 40.000 dinara Muâviye'ye satarak Medine'ye yerleşti. Hz. Ömer (634-644) ve Osman (644-656) dönemlerinde Mescid-i Harâm'ın sınırlarının tesbiti ve tamiriyle görevlendirilenler arasında yer aldı.

Huveytıb'ın Resûl-i Ekrem'in hanımlarından Sevde'nin kız kardeşi Ümmü Külsûm ile evliliğinden Abdurrahman, Hz. Peygamber'in diğer eşi Ümmü Habîbe bint Ebû Süfyan'ın kız kardeşi Ümeyme'den kendisiyle birlikte müslüman olan Ebû Süfyan adlı oğlu doğdu. Bazı kaynaklarda onun, Resûlullah'ın eşlerinden biriye'nin kız kardeşi Sîrin el-Kıbtîye ile evliliğinin de kaydedilmektedir (İbn Habîb, s. 110). Huveytıb 54'te (674) Medine'de 120 yaşlarında vefat etti. Onun 53 (673) yılında cihad amacıyla gittiği Şam'da öldüğü de söylenmektedir.

Devlet işlerinde çalışma karşılığında ücret alınacağına dair Huveytıb'ın Abdullah b. Sa'd'den rivayet ettiği hadis Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'i (I, 17; II, 99), Buhârî'nin *el-Câmi'u's-şâhîh* ("Aḥkâm", 17) ve Nesâî'nin *es-Sünen*'inde ("Zekât", 94) yer almaktadır. Kendisinden oğlu Ebû Süfyan, Sâib b. Yezid, Abdullah b. Büreyd el-Eslemî ve Ebû Necîd el-Mekkî rivayette bulunmuşlardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, I, 17; II, 99; Buhârî, "Aḥkâm", 17; Nesâî, "Zekât", 94; Vâkıdî, *el-Megâzî*, I, 33, 198-199; II, 582, 602, 604, 605, 611, 612, 739, 783, 842, 849-850; III, 882, 895, 946; İbn Hişâm, *es-Sîre*², IV, 372, 493, 495; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, 454; Zübeyrî, *Nesebû Kureys*, s. 424-426; İbn Habîb, *el-Muḥabber*, s. 91, 101, 105, 110, 473; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 311-312; Belâzürî, *Ensâb*, I, 220, 228, 292, 312, 349, 350, 362, 363, 409, 441, 445, 446; Taberî, *Târîḥ* (Ebû'l-Fazl), II, 629-630; III, 25, 90; IV, 69, 413; İbn Abdurabbih, *el-İkdu'l-ferid*, IV, 33, 158; Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 492-493; İbn Hazm, *Cemhere*, s. 167-169; İbn Asâkir, *Târîḥu Dimaşk*, XV, 349-364; İbn Kudâme, *et-Tebayün fi ensâbi'l-Kureşiyîn* (nşr. M. Nâyif ed-Düleymî), Beyrut 1408/1988, s. 112, 302, 484-485; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, II, 75-76; a.mlf., *el-Kâmil*, II, 251; İbn Seyyidünnâs, *Üyünü'l-eşer*, II, 316; Mizî, *Tehzibü'l-Kemâl*, VII, 465-470; Zehbî, *A'lâmü'n-nübelâ*², II, 540-541; a.mlf., *Târîḥu'l-İslâm: sene 41-60*, s. 199-200; Safedî, *el-Vâfi*, XIII, 221-223; Fâsî, *el-İkdu's-şemîn*, IV, 251-253; a.mlf., *Şifâ'u'l-garâm* (nşr. Ömer Abdüsselâm Tedmürî), Beyrut 1405/1985, I, 104, 307; İbn Hacer, *el-İşâbe*, I, 364; IV, 91; a.mlf., *Tehzibü'l-Tehzib*, III, 66-67; Necmeddin İbn Fehd, *İthâfû'l-verâ bi-ahbâri Ümmi'l-kurâ* (nşr. Fe-hîm M. Şeltût), Mekke 1983, I, 478, 486, 517, 551; II, 9, 18; Sezgin, *GAŞ*, I, 364; M. Mustafa el-A'zamî, *Küttâbü'n-nebî*, Dimaşk 1394/1974, s. 56-57.

HUVEYYESA b. MES'ÛD

(حويتة بن مسعود)

Ensardan Muhayyesa
b. Mes'ûd'un ağabeyi olan sahâbî
(bk. MUHAYYESA b. MES'ÛD).

HUY

(bk. AHLÂK).

HUZÂA (Benî Huzâa)

(بنو خزاعة)

Kahtâniler'e mensup
bir Arap kabilesi.

Huzâa kabilesinin soyu ve şeceresi üzerinde ensâb ve İslâm tarihi âlimleri ittifak edememiştir. Büyük çoğunluk menşeiini Güney Arabistan'daki Kahtâniler'e bağlarken bazıları kabilenin Adnâniler'in bir kolu olduğunu ileri sürer. İbn Hazm, Huzâa'nın Adnâniler'den geldiğinde şüphe bulunmadığını belirtir (*Cemhere*, s. 235). Bu görüşü delillendirmek üzere birtakım hadisler nakledilmiştir (Buhârî, "Cihâd", 78, "Enbiyâ", 12, "Menâkıb", 9). Huzâa'nın Kahtân soyundan olduğu görüşünün savunanlar ise genellikle şu şekilde bir şecere verirler: Huzâa b. Amr b. Luhay (Rebia) b. Hârise b. Amr Müzeykîyâ b. Âmir b. Hârise b. İmrüülkays b. Sa'lebe b. Mâzin b. Ezd. Kabilenin menşeiini Güney Arabistan'a bağlayanlara göre, yaklaşık V. yüzyılda San'a'daki Me'rib Seddi'nin yıkıldığı anlaşıncı aralarında Huzâa'nın da bulunduğu Ezd kabileleri topluca kuzeye doğru göçmüşler, Mekke civarına geldiklerinde diğer kardeş kabileler daha kuzeye doğru yollarına devam ederken Huzâa burada onlardan ayrılıp "geride kalmış" (inhazaa / tehazzea) ve bundan dolayı o tarihten itibaren Huzâa adını almıştır. Huzâa'nın soyu konusunda birbirine zıt bu iki görüşü birleştirme çabasında olan rivayetler de nakledilmiştir. Belâzürî'nin yazdığına göre Kamea (Umeyr) b. İlyâs, kardeşleriyle arasında çıkan bir ihtilâf dolayısıyla Yemen'e göç ederek Ezd kabilesiyle ittifak kurmuş, bu sebeple soyu Ezd'e nisbet edilmiştir (*Ensâb*, I, 35). Süheyli ise Luhay henüz küçük yaşta iken babası Kamea'nın ölümü üzerine annesinin Yemenli Hârise ile evlendiğini ve Hârise'nin Luhay'ı evlât edindiğini söyleyerek böylece iki yönden de nesebin doğru olduğunu, kabileyi Kahtân'a bağlayan şecerenin Luhay'ı evlât edinmesi itibariyle Hârise'ye, Adnân'a bağlayan şecerenin ise

onun öz babası olması hasebiyle Kamea'ya dayandığını belirtir (*er-Ravzü'l-ünüf*, I, 100).

Kaynaklarda mübalağalı bir şekilde 300, hatta 500 yıl sürdüğü nakledilen Huzâa'nın Mekke hâkimiyetinin nasıl başladığı konusundaki rivayetler de farklılık göstermektedir. Bunlardan genellikle benimsenen rivayete göre Güney Arabistan'dan göç sırasında Mekke yakınlarındaki Merrüzahrân'da konaklayan kabile, o sırada Mekke'ye sahip olan Cürhümülüler'den geçici oturma izni istemiş ve talebinin reddedilmesi üzerine çıkan çatışmada galip gelerek bölgeye yerleşmiştir. Bunun ardından Cürhüm ile Huzâa'nın Mekke'de bir süre beraberçe yaşadığı anlaşılmaktadır. Huzâa reislerinden Luhay (Rebia) b. Hârise, Cürhüm'ün son reisi Hâris b. Mudâd'ın kızı Führeye ile evlenmiş ve bu evlilikten Amr b. Luhay doğmuştur. Bu evlilik ise Kâbe'nin idaresini meşrû yoldan ele geçirebilmek için yapılmıştır. Nitekim Amr b. Luhay büyüyünce Cürhüm'ün zulüm ve ahlâksızlıklarını, hacılara revâ gördüğü haksızlıkları ileri sürerek Kâbe'nin muhafızlığında hak sahibi olduğunu iddia etmiş, bunun üzerine çıkan savaşta Cürhüm kesin bir yenilgiye uğrayarak şehirden ayrılmak zorunda kalmıştır. Bu sırada İsmâiloğulları sayılarının azlığı sebebiyle savaşa karışmamış, daha sonra Huzâa ile anlaşarak şehirdeki varlıklarını sürdürmüşlerdir.

Mekke'de Huzâa hâkimiyetini kurarak büyük bir itibar kazanan Amr b. Luhay, Hz. İsmâil'in tebliğ ettiği tevhid dinini bozan, gittiği Belkâ'dan Hübel putunu getirip Kâbe'nin yanına dikerek şehre putperestliği sokan ve bahîre, vasîle, sâibe, hâmi âdetlerini koyan kişi olarak bilinir (bk. AMR b. LUHAY). Onunla birlikte kabile kalabalıklaşıp güçlenmiş ve birçok kola ayrılmıştır. Bu kollar arasında en güçlüsü Kâ'b b. Amr oğulları idi.

Huzâa, zaman zaman Kâbe muhafızlığının Araplar arasında siyasî, dinî ve iktisadî yönden sağladığı üstünlük imkânını elde etmek için Mekke idaresine göz diken çeşitli kabilelerin saldırısına uğradı. Amr b. Luhay'ın ölümünden sonra yerine geçen oğlu Kâ'b zamanında Kays Aylân bu maksatla şehrin üzerine yürümüş, fakat mağlûp olarak çekilmek zorunda kalmıştı. Acelân bölgesinde de Benî Hüzeyl ile bir çarpışma meydana gelmişti. Kureys ile yapılan muharebe ise Mekke idaresi açısından Huzâa'nın sonu olmuştur. Kureys reisi Kusay b. Kilâb, Kâbe muhafızı Huleyl b. Hubşîyye'nin kızı Hubbâ